

ΑΥΤΗ ΤΗΝ ΕΒΔΟΜΑΔΑ

**Νίκος Μπακόλας: Ο ΚΗ-
ΠΟΣ ΤΩΝ ΠΡΙΓΚΙΠΩΝ
(μυθιστόρημα). Έκδόσεις
Γκόνη, Αθήνα, 1966**

ΕΙΝΑΙ αρκετές οι περιπτώσεις στα γράμματά μας, της προσηπικότητας που αποδεσμεύεται ξαφνικά από τις ποικίλες αναστολές της, ώριμάζει ραγδαία κι' ολοκληρώνεται με τη δική της αυτονομία πιά, χάρη σε μία συνάντησή της μ' ένα ξένο έργο. Συνάντηση τυχαία, κάποτε όμως κι' αναπόφευκτη επειδή υπάρχουν έκλεκτικές συγγένειες ευαισθησίας, καλλιέργειας, ιδεολογίας ή άλλες. Τότε μιλούμε για γονιμοποιό διασταύρωση, που οι κακεντρεχείς προτιμούν να ονομάζουν «άντιγραφά» ή «μίμηση». Μά τό πράγμα είναι πολύπλοκο και βασικά κρίνει ο χρόνος με τ' αρνητικά ή θετικά αποτελέσματα που έδωσε τό μπόλιασμα. Άρνητική περίπτωση μπορούν οι παλαιότεροι να θυμηθούν πρόχειρα τό πρώτο και τελευταίο μυθιστόρημα του θαλή Νάρη, βραβευμένο σ' έναν από τούς διαγωνισμούς Ζηκάκη γύρω στό 1925, όπου όλοσούσιμος ό Κνουτ Χάμσουν, κατ' απόδοση Β. Δασκαλάκη, άκουγόταν ευκρινέστατα. Θετικές περιπτώσεις, για νά περιοριστού-

με στις κορυφαίες της πεζογραφίας, έχουμε τή συνάντηση του Κοσμά Πολίτη της «Ερόικας» με τό «Μεγάλο Μάλν» του Άλβιν Φουρνιέ, και του Ν.Γ. Πεντζίκη της «Πραγματογνωσία» με τόν Τζαίμς Τζόυς του «Όδυσσέα».

Δέν ξέρουμε λοιπόν αν ή διασταύρωση του Νίκου Μπακόλα από τις όχθες του Βαρδάρη με τόν Γουίλλιαμ Φώκνερ του Μισισσιππί πρόκειται νά πλουτίσει τό στερέωμα των γραμμάτων μας με άκόμη έναν πρώτου μεγέθους άστέρα, πάντως είναι από τώρα σίγουρο πώς ή Θεσσαλονίκη, με τήν παράδοση των διερευνήσεων και ανανεώσεων, άπόκτησε κι' άλλον άξιόλογο πεζογράφο.

Ό δρόμος πού έφερε τόν κ. Μπακόλα σ' αυτή τή διασταύρωση είναι ευδιάκριτος. Μετάφρασε τό «Ή θουή και τό πάθος» (έκδ. Γκόνη, 1963), ένα από τά πρώτα και τά πιό χαρακτηριστικά έργα της τέχνης του Άμερικανού μυθιστοριογράφου, όταν ό Φώκνερ δέν είχε ακόμα ύποταχθεί στην ίδια του τή μπρυσαστική γοητεία της έκζητημένης δυσκολίας και της πολυπλοκότητας. Άλλά κι' ό ίδιος ό κ. Μπακόλας στον πρόλογο του «Κήπου των Πριγκίπων» λέει πώς «έχει τό θάρρος νά παραβλέψει τόν πιθανότατο κίνδυνο νά θεωρηθεί άντιγραφή, διασκευή ή μίμηση». Πώς δέν πρόκειται όμως για κάτι τέτοιο αλλά για ένα πραγματικό βάπτισμα του συγγραφέα στις θαυότερες ουσίες του έργου του Φώκνερ φαίνεται και πάλι από τόν πρόλογο όπου άπροσδόκητα μās όμολογεί πώς τό βιβλίο του είναι μιá τύψη, πώς τό έξουσιάζει τό σήμερα «όχι με τήν έννοια ότι τά γεγονότα διαδραματίζονται στο παρόν» αλλά πώς ή «τωρινή στιγμή, ή στιγμή της δημιουργίας του», έχει τή θαυότερη, τήν άναπόφευκτη σημασία. Άπλάσθ τό 1964 και 1965 στη Θεσσαλονίκη, όπως μās άφήνει νά καταλάβουμε στην τελευταία σελίδα, όταν χρονολογεί τή γραφή του έργου.

Πράγματι, όταν ό Φώκνερ αρχίζει νά γράφει μετά τόν πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, ή άμερικανική κοινωνία γύρω του ζει μιá θαύτατη ήθική κρίση που θά έκφραστεί με τήν ποταοπαγόρευση, τήν παντοδυναμία των γκάγκστερς, τή «συνδικαλιστική» όργάνωση του έγκλήματος και της άνομίας, της βίας και του άλκοόλ,

τόν έξευτελισμό της δικαιοσύνης και του κράτους. Ένα αίσθημα έρείπωσης και φθοράς, ένας πανικός κοινωνικής τραγωδίας, ύπαγορεύουν στον Φώκνερ ένα έντονο πλέγμα έννοχης, μιá τύψη. Έτσι, ανατρέχοντας στα χρυσά χρόνια των πρώτων οικιστών της πολιτείας του, δημιουργεί σε βάθος μιá ιδεατή πολιτεία του Νότου, που ίδρύθηκε πάνω σε άνθρωπιστικές και πολιτιστικές άρχες, αλλά κατάρρευσε και όσπισε χάρη στην έκτροπή των λευκών, χάρη στις άνομίες και τά έγκλήματά τους σε βάρος των νέγρων.

Όπως λοιπόν ό Φώκνερ, κινημένος από τύψη, γράφει για τις διαδοχικές γενιές των οικιστών, ξεκινώντας όμως πάντα από μιá έξέδρα χρονικά καθορισμένη, τήν Άμερική των γκάγκστερς του μεσοπολέμου, έτσι και στο μυθιστόρημα του κ. Μπακόλα πρέπει νά έντοπίσουμε ιστορικά τήν τύψη του, όχι στα γεγονότα που καλύπτει χρονικά ή διήγησή του (1900-1935 περίπου) αλλά στη Θεσσαλονίκη των δραματικών 1964 και 1965.

Βασικά ό Φώκνερ, γράφοντας μέσα σε μιάν άτμόσφαιρα παρακμής όπου όλες οι παλιές αξίες γκρεμίζονται και διαλύονται, και μη διαθέτοντας μιάν ήθική βάση για νά σταθεί κι' από εκεί νά κρίνει τήν κοινωνία του, άφήνεται στο σκοτεινό ένστικτο της καλλιτεχνικής του ιδιοφύας που τόν όδηγεί στη γνωστή φωκνερική τεχντροπία του έσωτερικού μονολόγου. Έκεί ό κόσμος περιγράφεται μέσα από τή συνείδηση των προσώπων του έργου, μέσα από τόν προσωπικό κυκεώνα που ζει τό καθένα τους. Έτσι κι' ή διήγησή δέν έχει ένα κέντρο αλλά τόσα δσα είναι και τό πρόσωπα του έργου και με άκόμη περισσότερες όπτικές, ανάλογα με τις άλλαγές που έφερε μέσα τους ό χρόνος. Ή πιωτή υιοθέτηση αυτής της τεχντροπίας από τόν κ. Μπακόλα του προσφέρει πλούσιες έγκαίριες για αισθητική έκμετάλλευση και για ώριμες μάλιστα πραγματοποιήσεις, ιδεολογικά όμως τόν καθλώνει στη στάση της τύψης, που σίγουρα είναι άνθρωπιστική, αλλά και τόν υποχρεώνει, όπως και τόν Φώκνερ, ν' άμφιπαλαντεύεται ή νά διατάζει νά πάρει θέση, νά διαλέξει μι' άλλα λόγια από πού θά σταθεί για νά ξεπεράσει τό στάδιο της τύψης-άν θέλει νά τό ξεπεράσει.

τραγωδίας, παίρνοντας τά κύρια πρόσωπά του από τόν Όμηρο καί τόν Αισχύλο μέ τά βιογραφικά τους χαρακτηριστικά, μεταφέροντάς τα σχεδόν πιστά στις περιστάσεις τής Ελλάδας τού μεσοπολέμου. Ἡ ἀντικατάσταση τής Τροίας ἀπό τή Μικρασιατική ἐκστρατεία καί τήν Καταστροφή εἶναι ἕνα εὐτυχισμένο εὕρημα πού ὁ δυναμισμός του ὁμῶς δέν φτάνει γιά νά ζωντανέψουν τά προσωπεῖα τού Ἀγαμέμνονα, τής Κασσάνδρας, τού Ὁρέστη, τής Κλυταιμνήστρας κλπ. Ἡ δυναστεία τῶν Σαρτόρις ἦταν δημιουργήμα τού θώκνερ θαλμένο μέσα στις ἀνεξερεύνητες ἀκόμα κοινωνικές καί ἱστορικές συνθήκες τού ἔργου, ὁπλαδῆ ἕνα οἰκογενειακό σύμπλεγμα φιλολογικά παρθένο, καί γι' αὐτό πειστικό. Μά τά ὀνόματα τῶν ἡρώων τού κ. Μπακόλα εἶναι τόσο φορτισμένα μέ λόγιες μνήμες καί συμβολισμούς πού διαρκῶς παρεμβάλλουν ἕνα ψυχρό αἶσθημα κλασικισμοῦ ἀνάμεσα στήν κοχλαστή ζωή πού περιγράφει καί τή συγκινησιακή δεκτικότητα τού ἀναγνώστη. Ἔτσι, κάθε φορά πού ξεφεύγει ἀπ' τήν ἀμυρική μυθολογία καί δίνει, στά δευτερεύοντα πρόσωπα, ὀνόματα ἀπό τό σύγχρονο κόσμο: Ρήνα, Ἀργύρης, Θεωδωρῆς κλπ., γίνεται ἀμέσως καί προσιτός καί συγκλονιστικός. Εἶναι ἀλήθεια πῶς μέ τίς δυό σελίδες τού Ἐπιλόγου ὁ κ. Μπακόλας κάνει μιά ἐμμεση διασαφήνιση, ἐπιχειρεῖ ὁπλαδῆ μιά ἐπιπλέον προσεγγίση τής οἰκογενειακῆς τραγωδίας τού «Κῆπου τῶν Πριγκίπων» ἀπό τό συμβολικό κόσμο στό σύγχρονο καί πραγματικό. Ἀλλά φοβοῦμαι πῶς ἐδῶ θιάσθηκε κάπως, καί τό βιβλίο δέ θά ζημίωνε ἂν ἔμενε χωρίς ἐπίλογο.

Ὁ κ. Μπακόλας εἶναι δημοσιογράφος στήν ἐπαγγελματική του ζωή. Ξέρει λοιπόν πολύ καλά τά παρασκήνια τής διαφθορᾶς, τής παράλογης σκληρότητας, τού ξεπεσμοῦ καί τής φθορᾶς ἑνός τόπου. Αὐτές τίς ἐμπειρίες, μαζί μέ τό πλουσιότατο ὕλικό τῶν παιδικῶν ἀναμνήσεων καί τῶν ἐφηβικῶν συγκινήσεων, τό ἔδωσε χωρίς νά φειδωλεῖται στό μυθιστόρημά του. Ἐχει ρωμαλέα παρατηρητικότητα, μιά ποιητική αίσθηση τού φυσικοῦ κόσμου ἀκριβολογημένη καί δροσερή καί ἱκανότητα ἐμπειροῦ πεζογράφου στήν περιγραφή σκηνῶν φρίκης ἢ τρόμου, ὅπως εἶναι ἡ ἐκτέλεση μέ τσεκούρι τού Ἀγαμέμνονα, ἡ πυρπόληση τής καλύβας τής Κασσάνδρας, ὁ θιασμός καί ἡ αὐτοκτονία μέ πνιγμό τής θεανῶς καί πολλές ἄλλες.

Μιά προσεκτικότερη μελέτη τής γραφῆς τού θώκνερ θά τοῦ ἔδειχνε πῶς ἐκεῖνος διαφοροποιεῖ τό ὕφος τῶν μονολόγων ἀνάλογα μέ τά πρόσωπα. Στόν «Κῆπο τῶν Πριγκίπων» ἡ διαφορά τῶν χαρακτήρων σχεδόν δέν διακρίνεται στούς γυναικείους μονολόγους, ἀλλά φαίνεται ἔντονα στόν ἀγοραῖο Αἰγισθο.

Δέ χρειάζεται νά τονίσω πῶς τό βιβλίο διαβάζεται ἀνετα κι' αὐτό μόνο πού ζητᾶει ἀπό τόν ἀναγνώστη εἶναι μιά πρόσθετη προσπάθεια γιά τήν ἀναδιάταξη τής σκόπιμα τεμαχισμένης ἀφήγησης. Ἀλλά ἀκόμα κι' ἂν ὑποθεθεῖ πῶς ἡ προσπάθεια τής μεταμόσχευσης τής τεχντροπίας τού θώκνερ στόν ἑλληνικό χώρο δέ θά ἔχει συνέχεια, ὑπάρχει ἕνα παρήγορο κέρδος: ὁ μυθιστοριογράφος πού μᾶς ἀποκαλύφθηκε μέ τόν «Κῆπο τῶν Πριγκίπων».

ΣΤΡΑΤΗΣ ΤΣΙΡΚΑΣ

Δέ θά δώσω τήν ὑπόθεση τού μυθιστορημάτος, ἂν καί ἔκανα ὅλη τήν προεργασία γιά τήν ἀνασυγκόλληση τῶν κομματιῶν τού μωσαϊκοῦ, πρῶτο γιατί δέν μέ παίρνει ὁ χώρος καί δεύτερο γιατί μεγάλη τέρψη τού μυθιστορηματοῦ βρίσκεται ἀκριβῶς στήν τελική ἀνακάλυψη ἀπό τόν ἀναγνώστη τού πλάνου τού ἔργου, ὕστερα ἀπό τήν περιπέτεια μέσα στό ἀγριο ρουμάνι τῶν παλινδρομήσεων τής μνήμης, τῶν ἀποσπασματικῶν ἀφηγήσεων, τῶν ἐπάλληλων ὀπτικῶν, τού στρόβιλου τής συνειδήσεως καί τού χρόνου. Πάντως πρόκειται γιά μιά πολύπτυχη οἰκογενειακή τραγωδία ὅπου τό πλέγμα τής ἀμαρτίας καθορίζεται περισσότερο ἀπό πλῆθος σεξουαλικῆς ἀνομίας κι' ἐλάχιστα ἀπό τό δρᾶμα τού πολέμου καί τής προσφυγιάς.

Ὅπως ὁ θώκνερ θέλησε νά δώσει τή μυθολογική ἐνδοχώρα τού Νότου ἐπινοώντας τή δυναστεία τῶν Σαρτόρις, ἔτσι κι' ὁ κ. Μπακόλας γυρεύει νά προσδώσει μυθολογικό βάθος καί τά πλαίσια τού ζετυλίγματος μιάς μεγάλης